

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 8 ΙΟΥΝΙΟΥ 2026
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. σελ. 23 «Από τα πολλά προβλήματα... «επαναστατικώ δικαίω»»

β. σελ. 208 «Ένα σοβαρό ζήτημα... και εγκατάστασής του».

γ. σελ. 77 «Μικρότερη απήχηση στην Εθνοσυνέλευση 1862- 1864 είχαν άλλοι πολιτικοί σχηματισμοί: Το Εθνικόν Κομιτάτον... στην Οθωμανική αυτοκρατορία».

ΘΕΜΑ Α2

α. ΛΑΘΟΣ

β. ΛΑΘΟΣ

γ. ΣΩΣΤΟ

δ. ΣΩΣΤΟ

ε. ΣΩΣΤΟ

ΘΕΜΑ Β1

σελ. 18 «Αν λάβουμε υπόψη... κυριολεκτικά ασήμαντες».

ΘΕΜΑ Β2

σελ. 167 «Σημαντικότερες ήταν οι επιπτώσεις... ενσωματώθηκαν στον εθνικό κορμό».

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΘΕΜΑ Γ1

α. σελ. 59 «Κατά την προεπαναστατική περίοδο... αίσθηση αβεβαιότητας στους ανθρώπους».

Κατά την προεπαναστατική περίοδο, για αντικειμενικούς λόγους, οι Έλληνες δεν είχαν τη δυνατότητα να συγκροτήσουν πολιτικά κόμματα. Υπήρχε όμως μια άλλη μορφή υποστήριξης των συμφερόντων τους, τα πελατειακά δίκτυα, στην οργάνωση των οποίων οδήγησαν οι εξής λόγοι: ο ανταγωνισμός μεταξύ προσώπων για την κατάληψη θέσεων εξουσίας. *Πιο συγκεκριμένα, από το κείμενο Α, στο οποίο παρατίθεται η άποψη του βαυαρού λόγιου F. Thierrech, επιβεβαιώνεται*

ότι καθένας απομονωμένος έπρεπε να διασφαλίσει μια θέση στην κοινωνία μεταξύ των άλλων. Τα πελατειακά δίκτυα οργανώθηκαν κι από την ελλιπή παροχή προστασίας από μέρους της οθωμανικής διοίκησης προς τους υπηκόους της σε περιπτώσεις αυθαιρεσιών. Στο ίδιο κείμενο αναφέρεται ότι τα πελατειακά δίκτυα προέκυψαν από την ανάγκη υπεράσπισης των ανθρώπων, από τη στιγμή που για αιώνες κι ίσως χιλιετίες δεν υπήρχε κεντρική εξουσία, με αποτέλεσμα καθένας να αναζητεί ατομικά στήριγμα και προστασία. Λόγος οργάνωσης των πελατειακών δικτύων ήταν κι η απουσία συστήματος κοινωνικής πρόνοιας, πράγμα που δημιουργούσε διαρκή αίσθηση αβεβαιότητας στους ανθρώπους. Γι' αυτό, όπως παρατήρησε ο βαυαρός λόγιος F. Thierach (κείμενο Α) ανάλογα με τη δύναμη που κατείχε ο καθένας είτε γινόταν ο ίδιος οπαδός κάποιου δυνατού είτε συγκέντρωνε γύρω του οπαδούς.

β. σελ. 59 «Οι παραπάνω λόγοι... των μεγάλων πλοιοκτητών».

Οι παραπάνω λόγοι οδηγούσαν τους υπηκόους να καταφεύγουν σε μη κρατικούς φορείς, οι οποίοι θα τους παρείχαν τη στοιχειώδη ασφάλεια. Ο πρώτος φορέας ήταν η ευρύτερη οικογένεια. Άλλωστε, σύμφωνα με το κείμενο Β στην οικογένεια μπορούσε να βρει κάποιος συμμάχους φυσικούς και συνάμα αξιόπιστους, ώστε να αντεπεξέλθει σε έναν κόσμο γεμάτο κινδύνους. Κάθε οικογένεια συνδεόταν οριζόντια με άλλες οικογένειες. Αναλυτικότερα, από το κείμενο Β πληροφορούμαστε ότι η οικογένεια, η οποία περιελάμβανε πολλές γενιές και κλάδους συμμαχούσε οριζόντια με άλλες οικογένειες ή πρόσωπα που βρίσκονταν στην ίδια κοινωνική θέση. Κάθε οικογένεια συνδεόταν και κάθετα με πάτρωνες-προστάτες και τις οικογένειές τους, που είχαν υψηλότερη κοινωνική θέση. Σύμφωνα με το ίδιο κείμενο, οι οικογένειες συνδέονταν κάθετα με υψηλότερα ιστάμενα πρόσωπα, τους πάτρωνες και τις οικογένειές τους, οι οποίοι ανήκαν στην πελατεία ανδρών με επιρροή. Στην Πελοπόννησο, για παράδειγμα, κατά την περίοδο 1715-1821 αναπτύχθηκαν δύο μεγάλα δίκτυα πατρωνίας, στην κορυφή των οποίων βρίσκονταν οικογένειες προκρίτων. Ανάμεσα σ' αυτές επικρατούσε έντονος ανταγωνισμός για την άσκηση επιρροής σε όλα τα επίπεδα της δημόσιας ζωής και για την κατάληψη των δημοσίων θέσεων. Στη Στερεά Ελλάδα φορείς της πατρωνίας ήταν μεγαλοαρματολοί. Στα νησιά, εξάλλου, στην ηγεσία των δικτύων πατρωνίας βρίσκονταν οι οικογένειες των μεγάλων πλοιοκτητών. Καταλήγοντας, στο κείμενο Β επισημαίνεται ότι οι οριζόντιες συμμαχίες των οικογενειών συντηρούνταν από πέντε θεσμούς δημιουργώντας αλληλεγγύη στις κάθετες πελατειακές ενώσεις. Τα μέλη, μάλιστα, όφειλαν να τηρούν κανόνες συμπεριφοράς, τον γάμο, υιοθεσία, αδελφοποιία, και κουμπαριά σε γάμο ή βάπτισμα με κάποιον ισχυρό.

ΘΕΜΑ Δ1

σελ. 246- 248 «Η κύρια πλουτοπαραγωγική πηγή... αλλά και της Ευρώπης».

Η κυρία πλουτοπαραγωγική πηγή στα παράλια του Ευξείνου Πόντου ήταν το διαμετακομιστικό εμπόριο με κυριότερα λιμάνια την Αμισό, την Τραπεζούντα, την Κερασούντα, την Οδησό, τη Βραΐλα, το Νοβοροσίτσι και τη Σεβαστούπολη. Η παραπάνω πληροφορία επιβεβαιώνεται από το κείμενο Α, στο οποίο επισημαίνεται ότι το εμπόριο διεξαγόταν στις πόλεις Τραπεζούντα και Αμισό με εμπορικά λιμάνια στον Πόντο, μεταξύ άλλων, την Κερασούντα, τα Κοτύωρα, την Οινόη, τα Σούρμενα. Άλλωστε, όπως επισημαίνεται στο κείμενο Β η εμπορική δραστηριότητα περιοριζόταν στην παραλιακή ζώνη στην οποία αναπτυσσόταν το ελληνικό στοιχείο. Από το κείμενο Β πληροφορούμαστε ότι στο διαμετακομιστικό εμπόριο της Τραπεζούντας η ελληνική ναυτιλία έπαιζε σημαντικό ρόλο, αφού ερχόταν τρίτη στις εισαγωγές και εξαγωγές στο λιμάνι. Κατά τη διάρκεια του πολέμου οι Νεότουρκοι με διάφορους τρόπους προσπαθούσαν να απομακρύνουν και να περιορίσουν το εμπόριο των χριστιανών, οι οποίοι για να επιβιώσουν συνεργάστηκαν με τις τοπικές μουσουλμανικές εθνότητες. Η Τραπεζούντα μέχρι το 1869 έλεγχε το 40% του εμπορίου της Περσίας και το διαμετακομιστικό εμπόριο απέφερε κέρδος περίπου 200.000.000 φράγκα το χρόνο. Πιο συγκεκριμένα, στο κείμενο Α καταγράφεται ότι στην Τραπεζούντα το 1869 η αξία των εισαγωγών είχε φθάσει στα 62.787.464 φράγκα, με χώρες προελεύσεως κατά σειρά: Αγγλία, Περσία, Γαλλία, Ρωσία, Ελβετία και προτελευταία την Ελλάδα με 131.150 φράγκα, και των εξαγωγών στα 37.901.438 φράγκα, με προορισμό κατά σειρά: Περσία, Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Γαλλία, Καύκασο.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις διέθεταν εμπορικά υποκαταστήματα και πρακτορεία μεταφορών στη Ρωσία, την Περσία, την Αγγλία, την Κωνσταντινούπολη, τη Μασσαλία και σε άλλες μεγάλες πόλεις της Ευρώπης. Η Τραπεζούντα αποτελούσε το σταυροδρόμι της εμπορικής κίνησης μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Από το κείμενο Β προκύπτει ότι το σπουδαιότερο κέντρο ήταν η Τραπεζούντα, που βρισκόταν στο τέλος του χερσαίου δρόμου και στο επίκεντρο της επικοινωνίας της Περσίας και της Κασπίας με όλη τη Μικρά Ασία και με τη Δύση. Από το ίδιο κείμενο, μάλιστα, αντλούμε την πληροφορία ότι το εμπόριο της Τραπεζούντας αναπτύχθηκε ιδιαίτερα από το 1883, όταν η Ρωσία απέκλεισε την οδό μέσω Καυκάσου στο περσικό εμπόριο, μέχρι το 1906, οπότε αποκαταστάθηκε πάλι η επικοινωνία μέσω Ρωσίας. Η Τραπεζούντα, βέβαια, ήταν σταυροδρόμι εμπορικής κίνησης μέχρι το 1869 που ολοκληρώθηκε η διάνοιξη της Διώρυγας του Σουέζ, οπότε άρχισε η σταδιακή παρακμή του λιμανιού της. Ωστόσο, για μεγάλο διάστημα και μετά το 1883, τέσσερις μεγάλοι ελληνικοί τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι της Τραπεζούντας έλεγχαν μαζί με το υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών σχεδόν όλη την οικονομία του ανατολικού Πόντου. Από το κείμενο Β

επιβεβαιώνεται ότι στην Τραπεζούντα υπήρχε υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών, ενώ οι ντόπιοι μεγάλοι τραπεζικοί και εμπορικοί οίκοι των Γ. Καπαγιαννίδη, αδελφών Φωστηροπούλου και των Θεοφύλακτου και Λεοντίδη έλεγχαν την οικονομική ζωή του τόπου.

Ανάλογη ήταν η οικονομική κίνηση των Ελλήνων και στις άλλες πόλεις του Πόντου. Από το κείμενο Β πληροφορούμαστε ότι η Κερασούντα και τα Κοτύωρα βρίσκονταν σε ακμή, ενώ κι εκεί το εμπόριο ήταν στα χέρια των Ελλήνων. Από το εμπορικό λιμάνι της Αμισού εξαγονταν μεγάλες ποσότητες εξαιρετικού καπνού και άλλων εγχώριων προϊόντων. Πιο συγκεκριμένα, στο κείμενο Γ αναφέρεται ότι η Αμισός, βασιζόταν περισσότερο στην αγροτική παραγωγή της ενδοχώρας λόγω της γεωγραφικής της θέσης και εξυπηρετούσε την κεντρική Ανατολία. Οι εξαγωγές από το λιμάνι της αυξήθηκαν εντυπωσιακά χάρη σε συγκεκριμένα προϊόντα, όπως ο καπνός, το σιτάρι, το αλεύρι και η βρόμη, ενώ το ύψος των εισαγωγών δεν μεταβλήθηκε σημαντικά, καθώς άλλα προϊόντα μειώθηκαν, όπως τα βαμβακερά και μάλλινα είδη και τα μέταλλα, και άλλα αυξήθηκαν, όπως ο καφές, τα είδη σπιτιού και η ζάχαρη. Το 1869 στην Αμισό από τις 214 επιχειρήσεις της πόλης οι 156 ανήκαν στους Έλληνες. Μάλιστα, στο κείμενο Β αναφέρεται ότι μετά την Τραπεζούντα δεύτερη σε σημασία ερχόταν η Αμισός που άκμαζε ως κέντρο εξαγωγής καπνού και διέθετε και αυτή υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών. Στην Κερασούντα οι εφοπλιστικοί και εμπορικοί οίκοι των Κωνσταντινίδη, Κακουλίδη, Σούρμελη και Πισσάνη καταξιώθηκαν στα μεγάλα εμπορικά κέντρα του Εύξεινου Πόντου αλλά και της Ευρώπης. Καταλήγοντας, αναφορικά με την Κερασούντα, από το κείμενο Γ αντλούμε την πληροφορία ότι ο λιμάνι της βρισκόταν σε εξαιρετικά ευνοϊκή θέση για τις κεντρικές επαρχίες της Μ. Ασίας, γι' αυτό κι ήταν το πιο αποδοτικό στο εισαγωγικό και το εξαγωγικό εμπόριο.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Θεοδωροπούλου Μεταξία

Ιστορικός